

PRAKTISCHE WIJSBEGEERTE

Jacques De Visscher

Ann Van Sevenant, *Levenswerk. Filosofie en aanvaarding*, Antwerpen-Apeldoorn, Garant, 2009, 153 pp., € 19 ISBN 978 90 441 2437 8

Ann Van Sevenant, *Kleine filosofie van het vrijen*, Antwerpen-Apeldoorn, Garant, 2009, 263 pp., € 29 ISBN 978 90 441 2505 4

Ann Van Sevenant, *Filosofie in honderd woorden*, Antwerpen-Apeldoorn, Garant, 2010, 202 pp., € 19,60 ISBN 978 90 441 2553 5

Er zijn in ons taalgebied niet veel academisch geschoolde filosofen meer die in de eerste plaats voor een ruimer publiek van belangstellenden schrijven. De meeste 'universitairen' trachten (niet zelden tegen betaling) hun artikelen te plaatsen in Engelstalige gespecialiseerde tijdschriften die ze, omwille van de verhoopde carrière, in hun academisch *curriculum vitae* kunnen vermelden. Tot de auteurs die wel in de eerste plaats een problematiek willen aansnijden die tot het dagelijks leven behoort, moeten we Ann Van Sevenant rekenen. Zij heeft het voordeel van een dubbele vorming: zij studeerde eerst fotografie aan het Hoger Sint-Lukasinstituut voor Beeldende Kunsten te Brussel, maar trok voor een filosofieopleiding vlug naar de Vrije Universiteit Brussel, waar ze in 1987 promoveert op de esthetica van de in 1923 naar Parijs geëmigreerde Roemeense dichter-filosoof Benjamin Fondane die in 1944 in Auschwitz-Birkenau op zessenveertigjarige leeftijd werd vermoord. Het lijkt er op dat ook Ann Van Sevenant aan een klassieke academische carrière werkte. Ze publiceert in dit perspectief een aantal boeken en talrijke bijdragen in bundels en wetenschappelijke tijdschriften. Ze schrijft bovendien in meerdere talen (naast het Nederlands, ook in het Frans, het Engels en het Italiaans) over uiteenlopende thema's, zoals architectuur en kunst, het schrijven, de productiecultuur en het denken van Jacques Derrida. Opvallend zijn enkele gepubliceerde gesprekken met Cioran, Dufrenne, Perniola en, in boekvorm, met Samuel IJsseling (*Wat zou de wereld zijn zonder filosofie?* Kampen-Kapellen, Klement-Pelckmans). Ze participeert aan talrijke internationale congressen en studiedagen en ze doceert aan de Hogeschool Antwerpen tot ze daar in 2004 mee stopt om vrijwilligerswerk in Afrika te verrichten. Tegelijk kunnen we een wending in haar publicaties vaststellen: tegen de achtergrond van een ethiek van het vertrouwen (zie onder meer haar *Philosophie de la sollicitude*. Parijs, Vrin, 2001) worden ze in toenemende mate didactisch voor een buiten-universitair publiek.

Een didactische aanpak van de filosofie is niet zonder verdienste. Er is vooreerst de behoefte om steeds opnieuw jongeren of leken in het wijsgerig denken in te leiden, een denken dat zich van louter menen en weten of van een vanzelfsprekend poneren onderscheidt. Dit vergt een engagement om de reflectie uiteindelijk, na zoveel deconstructief werk, een constructieve dimensie te geven. Dat is de opzet van *Levenswerk. Een filosofie van de aanvaarding* waarmee de auteur zich situeert in het genre van de wijsbegeerte als levenskunst. Hoewel zij enerzijds instrumenten aangeeft om kritisch te 'werken aan', om 'te bewerken', 'in te werken', 'open te werken', 'uit te werken' en te 'verwerken' geeft ze toch geen scherpe definitie van wat levenswerk nu eigenlijk is. Hebben we zo'n definitie nodig? Volstaat het niet om aandacht te schenken aan wat zich in de verwondering aanbiedt, zoals Cornelis (niet *Cornelius*) Verhoeven zo vaak heeft geschreven, om dan vervolgens die verwondering te radicaliseren en nauwkeurig te verwoorden?

Ook *Filosoferen in honderd woorden* past in dit onacademisch levenswerk. Van Sevenant geeft korte meditatie bij gethematiseerde ervaringen die niemand onverschillig (mogen) laten of bij fenomenen die tot de – soms verontwaardigde – verbeelding spreken. Ze lijken op lemma's uit een persoonlijk lexicon en bevatten soms aforistische en polemische trekjes. Zo sluit ze haar lemma 'prostitutie' af met: "Laat niemand van hen (= de prostituees) iets maken dat ze niet zijn: moeders of minnaressen, sociale werksters of verzorgsters, weldoeners die ervoor zorgen dat de straten veilig blijven voor andere vrouwen. Laat niemand dat van hen maken. Het zijn hoeren of meisjes die het nooit hadden moeten worden" (86). Heel veel ruimte geeft Van Sevenant zichzelf niet om lang bij haar thema's stil te staan. Elk lemma bevat 250 à 300 woorden; dat is natuurlijk niet genoeg voor een echte reflectie. Daartegenover voelen we bij aandachtig traag lezen aan dat aan het schrijven heel wat reflectie is vooraf gegaan, zodat we het lemma als een (voorlopig) besluit na een denkoefening kunnen opvatten. Bijvoorbeeld de laatste alinea van 'Vreugde': "Ontluikende vreugde ligt wellicht diep verborgen in wat ons vreugdevol stemt. Vreugdevol zijn houdt verband met het gevoel dat de dingen gelukkig zijn zoals ze zijn. En dat kan soms samengaan met geluk hebben, maar er niet voor worden ingeruild. Want wie weinig geluk lijkt te hebben, maar toch best tevreden is, kent een ander soort blijdschap" (114).

Praktische filosofie is niet hetzelfde als filosofie van (bepaalde) praktijken, van levensvormen of zijnswijzen. Met dit laatste bedoelen we vaak de onderliggende ideologische agenda van bepaalde maatschappelijke bedrijvigheden, ook soms de antropologische, kennistheoretische en ontologische implicaties van de bestudeerde praktijken. Ontwikkelen we daarentegen een wijsgerige reflectie op die bedrijvigheden om ze rationeel beter te oriënteren, dan kunnen we van 'praktische filosofie' spreken – althans als die reflectie inderdaad boven het niveau van het beleren, van de meningen en de

opvattingen uitstijgt. Dat beoogt Ann Van Sevenant met haar boek *Kleine filosofie van het vrijen*. Het waarom van zo'n filosofie motiveert ze het duidelijkst in het tweede deel van haar boek: "(...) omdat filosofie veronderstelt dat we ons inlaten met wat niet vanzelf spreekt, is filosoferen over het vrijen zo'n belangrijk onderdeel van ons seksuele leven", maar zo'n filosofie "zal ons van seksuele of relationele ongemakken niet bevrijden, maar misschien toch in staat stellen om wat uitblijft, iets minder met falen en tekortkoming te associëren (...), is (...) welkome opdracht van alle tijden, vooral wanneer mensen zich elaties verbinden niet gelijk welke relatie met elkaar aan te gaan, maar seksuele relaties opbouwen die een goede weerslag hebben op de andere relaties" (169-170). Aan het thema van de seksuele liefde heeft Van Sevenant al eerder een (meer academisch) boek gewijd, *Sexual Outercourse. Philosophy of Lovemaking* (Leuven, Peeters, 2005).

Schrijven over seksualiteit is moeilijk als we niet in abstracties willen vervallen of onze toevlucht zoeken in fysiologische, psychologische en sociologische beschrijvingen of theorieën (en hun eventuele schema's). Zijn filosofen en psychologen het best geplaatst om onze seksualiteit te verhelderen? Sartre en Merleau-Ponty, Jacques Lacan en Jean-Luc Nancy hebben het geprobeerd, maar hoe verdienstelijk ze ook mogen zijn, het blijven alweer filosofen of filosofisch geschoolden en psycho-seksuologen die hun geschriften (min of meer) begrijpen. Zijn de dichters en de romanciers diegenen die het best de ruime sfeer van en rond het vrijen weten te evoceren? Daar is iets meer voor te zeggen, omdat zij in beginsel geloofwaardige personages voorstellen in hun uniciteit, gesitueerd in levensgeschiedenissen waarin de gestalten van het erotische en het seksuele, het liefdevolle en het tedere (of de omkering ervan) met al hun dubbelzinnigheden en moeilijkheden in die zin concreet zijn ingebed dat we ze niet zo maar tot vaste patronen kunnen herleiden. Bovendien hoeven we niet academisch geschoold te zijn om met deze personages mee te leven. Wat vinden we niet tussen talrijke andere bijvoorbeelden in de *Mémoires* van Casanova, in *Chéri* van Colette of in *Le chat* van Simenon en natuurlijk ook in *A la recherche du temps perdu* van Proust? We ontdekken er het veredelde empirische materiaal waarop de filosoof kan verder werken als hij de zin van de seksualiteit wil uit-leggen. We kunnen Ann Van Sevenant moeilijk het verwijt maken dat ze bepaalde mogelijkheden heeft laten liggen – op lacunes duiden in een boek is steeds de gemakkelijkste kritiek – niettemin hadden we het toch graag gezien dat ze uitvoerig van literair en poëtisch materiaal gebruik had gemaakt om haar opvattingen over passie, leugen, lichaamsbeleving, context, vermoeidheid en codes beeldend te illustreren. Zo zou zij ook veel kunnen halen uit getuigenissen, uit wat liefdespartners elkaar te vertellen (en te verzwijgen) hebben.

Het boek bestaat uit twee delen. Het eerste, 'Zijn en komen', bevat een uitvoerige exploratie van mogelijkheden van seksueel gedrag, het ideaal van de

eenwording, de eenzame seks en de seksuele onvrede, het vreemd gaan, de trouw en de leugen. Veel aandacht besteedt de auteur aan (mannelijke) dominantie en geweld. In het tweede deel, 'Zijn en gaan', bespreekt zij, naast enkele metafysische en wijsgerig antropologische theorieën, thema's waarop we in een praktische filosofie van de seksualiteit al een tijd zitten te wachten. Ze komen aan bod in de hoofdstukken over 'verloming' en de 'minnepauze' thema's, ook in de passages over de illusie van het 'verdienstelijk' leven en de rechten die sommigen daarmee schijnen te verbinden (214). Het 'buitenwaarts vrijen' staat wel centraal in Van Sevenants boek. Het is het uitreden uit de 'individualiteit' om zo te vrijen dat de partners ontsnappen aan de reductie tot de loutere consumptie van het vrijblijvende zelfgenot en dit omwille van een dialogisch (of dialectisch) samen zijn waarin ze hun hele persoonlijkheid inzetten. Daarbij gebruikt de auteur de mooie metafoor van het oplaten van twee vliegers, waar de twee vliegeniers hun spel van het vieren van de touwen op elkaar afstemmen. "Elk van hen slaagt erin om de ander zo ver mogelijk te laten gaan, maximaal zonder afbreuk te doen aan de eigen vlucht. Samen apart verschaffen ze elkaar veerkracht, en als één van hen tot stilstand komt, komen ze samen tot stilstand. Ze weten wat het is om de ander te laten vieren tot de verste horizon, wanneer de partner meekomt, tot het punt waar ze elkaar het grootste genot verschaffen, steeds opnieuw, maar niet ten koste van elkaar" (180).

Bij een 'filosofie-met-een-boodschap' die zich tot iedereen wenst te richten, dreigt gemakkelijk het gevaar van de al te grote nadrukkelijkheid van wat we vanzelfsprekend vinden. Weet Ann Van Sevenant iedereen te overtuigen? We vrezen dat zij vooral lezers heeft die zij niet meer dient te overtuigen dat het in de seksualiteit om tederheid en niet om dominantie gaat. We vrezen echter ook dat wie iets uit dit boek zou kunnen of moeten leren, juist niet diegene is die zich aan de lectuur van zulke boeken zet. Daarvoor is haar boek niet toegankelijk genoeg voor niet wijsgerige geschoolden. Hoewel het thema van het vrijen heel wat frivole, grappige, groteske en humoristische connotaties kent – we moeten zelfs niet naar het theater gaan om dit te ontdekken – blijft de auteur in de behandeling van haar probleemstelling bijzonder ernstig. Zij heeft binnen de opzet van een pedagogie haar boek duidelijk en zakelijk willen houden om misverstanden te vermijden en om zich af te keren van wat men gebruikelijk de oude taboes noemt. Dat heeft haar niet belet dat ze – misschien ongewild – hier en daar komische dingen schrijft, zoals: "Wanneer mannen zich niet langer identificeren met de staat van de penis, verschrompelt elke betaalerectie vanzelf in het niet" (100), of: "Als uiteindelijk blijkt dat vrouwen zijn diensten kunnen missen, dan slagen zij erin om hem zachtjes te castreren (...)" (110).

Zoals meestal, ogen ook deze Garant-uitgaven heel keurig (genaaid, de omslag met een flap, een aardig lettertype en een aantrekkelijke bladspiegel), wat hier en daar nog ontbreekt is een vlotte redactionele behandeling van de tekst.